

Promjene u vanjskopolitičkom utjecaju SAD-a pod Donaldom Trumpom i Brazila pod Jairom Bolsonaro

Šain, Alen

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:352136>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Alen Šain

PROMJENE U VANJSKOPOLITIČKOM UTJECAJU SAD-A POD
DONALDOM TRUMPOM I BRAZILA POD JAIROM BOLSONAROM

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

PROMJENE U VANJSKOPOLITIČKOM UTJECAJU SAD-A POD
DONALDOM TRUMPOM I BRAZILA POD JAIROM BOLSONAROM

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr.sc. Lidija Kos-Stanišić

Student: Alen Šain

Zagreb

Lipanj, 2023.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Promjene u vanjskopolitičkom utjecaju SAD-a pod Donaldom Trumpom i Brazila pod Jairom Bolsonaro*, koji sam predao na ocjenu mentorici prof. dr. sc. Lidiji Kos-Stanišić, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Alen Šain

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1 Predmet i metoda istraživanja.....	2
1.2 Cilj i ograničenja.....	2
1.3 Glavni pojmovi.....	3
2. VANJSKA POLITIKA SAD-A PRIJE TRUMPA.....	5
2.1 Uloga predsjednika SAD-a u vanjskoj politici.....	6
2.2 Drugi značajni akteri.....	7
3. VANJSKA POLITIKA BRAZILA PRIJE BOLSONARA.....	8
3.1 Uloga predsjednika Brazila u vanjskoj politici.....	10
3.2 Uloga drugih aktera	11
4. SAD I VANJSKA POLITIKA POD DONALDOM TRUMPOM.....	12
4.1 <i>America First</i>.....	13
4.2 Vanjska politika SAD-a za vladavine Donalda Trampa (2017.-2021.).....	14
5. BRAZIL I VANJSKA POLITIKA POD JAIROM BOLSONAROM.....	17
5.1 Vanjska politika Brazila za vladavine Jaira Bolsonara (2019.-2022.).....	18
6. PROMJENE U VANJSKOPOLITIČKOM UTJECAJU.....	20
6.1 SAD.....	20
6.2 Brazil.....	22
7. ZAKLJUČAK.....	23
8. LITERATURA.....	26

1. UVOD

Kao prvi povod za odabir teme ovog rada nametnuo se nadimak Jaira Bolsonara, "tropski Trump" te uvid u to da znanstvenih radova koji istražuju ova dva predsjednika manjka što iznenađuje s obzirom na sličnosti u obilježjima njihove vladavine, ali ne iznenađuje s obzirom na to da se radi o tek nedavnim događanjima. No zato, svjetski mediji nisu propuštali ni jednu priliku da Bolsonara oslove njegovim novim nadimkom koji se održao kroz cijeli period njegove vladavine. Trump i Bolsonaro su oboje bili privlačni svjetskoj javnosti za vrijeme svojih predsjedničkih mandata, a kao jedna od glavnih tema kojom su privlačili pažnju bila je njihova vanjska politika koja je svakako predstavljala veliki zaokret u odnosu na prijašnje razdoblje koje je stvorilo linearnost u vanjskoj politici Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Brazila. U oba slučaja predsjednici imaju veliku ulogu u vođenju vanjske politike svojih država, a i mnoge druge sličnosti dovode do formiranja ovog istraživanja. Za početak važno je istaknuti da je Brazil po površini i broju stanovnika daleko najveća država Latinske Amerike dok SAD čine gotovo 60% stanovništva Sjeverne Amerike no teritorijalno su druge nakon Kanade. Slični su i po federalnom uređenju i predsjedničkom sustavu, ali i dominantnoj ulozi svake na svojoj strani Amerike. SAD ne samo da su dominantne na području Sjeverne Amerike već čine glavnog ekonomsko-političkog aktera u svijetu, dok Brazil pretendira na položaj stožerne države Južne Amerike. Ova vanjskopolitička obilježja zahtijevaju istančanu i planiranu vanjsku politiku koja će služiti interesima obje države. Također kao jedan od glavnih povoda za odabir ova dva slučaja je to što Bolsonaro i Trump čine *par excellence* primjer populističkih političara koji su došli na vlast u desnom populističkom valu koji je u posljednjih deset godina doživio porast u zapadnim demokracijama, a osobito konzervativni val koji se dogodio između dvije ružičaste plime (*pink tide*¹) karakterističnima za Latinsku Ameriku.

¹ *Pink tide* je politički trend koji je započeo izborom Huga Chaveza 1998. godine za predsjednika Venezuele i koji se nastavio početkom 21. stoljeća. U tom periodu većina latinskoameričkih država preuzima lijevu vlast koja odbija neoliberalna načela. *Pink tide* završava 2012. godine početkom konzervativnog vala, no 2018. u Meksiku započinje drugi ružičasti val koji je i danas na snazi. Izvor: <https://www.theinternationalprism.com/return-of-the-pink-tide-in-latin-america/>

1.1 Predmet i metoda istraživanja

Kao predmet istraživanja ovog rada istaknuo bih istraživanje čimbenika koji su doveli do promjena u vanjskoj politici, a na koje su najviše utjecali Donald Trump u SAD-u i Jair Bolsonaro u Brazilu te koliko su ti čimbenici promijenili vanjskopolitički status i utjecaj ovih država u odnosu na razdoblje prethodno mandatima ova dva predsjednika. Vrsta istraživanja koja se provodi je deskriptivna studija dvaju slučajeva uz korištenje kvalitativne metode analize sadržaja koji će biti prikupljen iz sekundarnih izvora u obliku knjiga te znanstvenih i novinskih članaka na ovu temu. Nakon prikaza glavnih pojmova, analize vanjske politike i populizma, kreće sažeto dijakronijsko predstavljanje vanjske politike SAD-a i Brazila uz prikaz uloge predsjedničke pozicije u obje države te u vanjskoj politici, ali i značaj drugih aktera koji utječu na vanjsku politiku. Što se tiče predstavljanja vanjske politike, sažeto će biti prikazani značajni događaji i tok vanjske politike od početka 20. stoljeća u ove dvije države, dok će veća pažnja biti pridana njihovoj vanjskoj politici u 21. stoljeću te neposredno pred mandate Trumpa i Bolsonara. Ključni dio rada biti će prikaz predsjedničkih mandata Donalda Trumpa (2017.-2021. godine) i Jaira Bolsonara (2019.-2022. godine) s posebnim naglaskom na čimbenike koji su utjecali na vanjsku politiku, a kao glavni čimbenici kojima će se mjeriti koliko su promijenili vanjskopolitički status i utjecaj država, biti će odluke na ovu temu te količina sklopljenih, razvrgnutih ili zanemarenih međunarodnih sporazuma i platformi u odnosu na prijašnje razdoblje. Na kraju rada slijedi utvrđivanje promjena te uolikoj mjeri se izmijenio vanjskopolitički status i utjecaj Brazila i SAD-a tijekom Bolsonarove i Trumpove vlasti.

1.2 Cilj i ograničenja

Kao glavni cilj ovog rada istaknuo bih doprinos temi utjecaja populizma u njegovom posljednjem rastućem valu koji se još nije povukao u zapadnim demokracijama u trenutku pisanja ovog rada što može olakšati budući rad na istraživanjima populizma općenito, trenutnog vala populizma te utjecaju Trumpa i Bolsonara, ali i analizi vanjske politike. Ono što olakšava ovo istraživanje je što imamo dvije zaokružene cjeline u obliku dva predsjednička mandata

koja su završila izbornom smjenom. Analiza vanjske politike je opsežan i zahtjevan proces u kojem se na prvi pogled čini mana to što nema koherentnog pristupa, no na to se može i gledati kao prednost u slobodi da ju se analizira i interpretira na odabran način (Šoljan, 2011: 9). Ono što zaista predstavlja ograničenje ovog rada je kao i kod mnogih analiza javnih politika, otežan uvid u proces donošenja odluka i informacije aktera iz prve ruke već su nam samo servirane gotove odluke iz kojih se može zaključivati namjera i dosljednost onih koji su ih kreirali. Ograničenje je tim veće što je glavni pristup analizi ovih vanjskih politika s individualne razine iz pozicije Trumpa i Bolsonaro, pa tako uvođenja drugih razina i aktera u analizu doprinosi njenoj kvaliteti, što će biti prisutno i u ovom radu. Uvođenje drugih razina i aktera biti će minimalno s obzirom na njihov opseg i količinu te informacije koje bi trebalo obraditi no najrelevantniji poput Ministarstva vanjskih poslova Brazila i državnog tajnika SAD-a će biti uključeni u analizu. Ograničenje istraživanja je i zadani opseg ovog rada zbog kojeg se ne bi moglo ni uključiti sve važne informacije prikupljene od svih uključenih aktera i razina analize, no to je izazov koji će se pokušati sistematizirati i sažeti na najkorisnija i najvažnija obilježja. Još jedno neizbježno ograničenje je korištenje literature i materijala za istraživanje na portugalskom jeziku.

1.3 Glavni pojmovi

Val populizma ušao je u zapadne demokracije u posljednjih 10 godina i iako se čini da je na odlasku, njegove prave mjere i utjecaj kao ni kraj još uvijek ne možemo sa sigurnošću odrediti no dolazak Donalda Trumpa na vlast u SAD, 2016. godine zasigurno predstavlja trenutak kad je postalo očito da je utjecaj populizma poprimio velike razmjere, te da vodeća svjetska sila dobiva faktor nepredvidljivosti. Što se tiče definicije populizma zadržao bih se na njegovoj suvremenoj definiciji i to upravo njegovoj najutjecajnijoj definiciji Casa Muddea prema kojoj je populizam "ideologija koja dijeli društvo na dvije antagonističke skupine, običan narod i korumpiranu elitu, i koja tvrdi da bi politika trebala biti izraz volje naroda" te istaknuo Jansenovu definiciju koja populizam određuje kao "oblik političke mobilizacije u okviru kojega se nastoji mobilizirati marginalizirane sektore društva i od njih stvoriti političku snagu, koristeći se pritom nacionalističkom i protuintelektualnom retorikom koja veliča obične ljude"

(prema Šalaj, 2012: 57). Upravo ova druga definicija će poslužiti u razumijevanju populizma kakvim se koriste Trump i Bolsonaro te na koji ipak možemo gledati kao ideologiju no vrlo slabu koja ovisi o danoj situaciji i uvjetima koje će kasnije u radu biti iznesene.

Analiza vanjske politike pokazala se zahtjevnom od samog formiranja političke znanosti, pa tako danas nema jednog cjelovitog pristupa analizi vanjske politike, što ne predstavlja nužno neuspjeh već nam govori o tome da postoji veća sloboda u interpretaciji i analizi vanjskih politika. U procesu traženja takvog pristupa svakako je došlo do velikih napredaka u analizi vanjske politike pa bih kao najvažniji u početku istaknuo izlazak iz okvira realizma, zbog čega na država više ne gledamo isključivo kao na zatvorene jedinice koje sudjeluju u borbi za svoje interese na međunarodnoj sceni. Jedna od propalih ideja je i pokušaj stvaranja koherentne komparativne analize vanjske politike zbog čega ovaj rad neće biti primarno komparativne prirode iako će u zaključku biti neizbježno iznijeti neke usporedbe vanjskih politika ova dva predsjednika. Ono važno za ovaj rad je pristup analizi vanjske politike s tri razine, individualne razine, razine političkog sustava i sistemske razine (Šoljan, 2011: 9-11) od kojih će prva biti u fokusu ovog rada, ali ću se dotaknuti i razine političkog sustava u svrhu što cjelovitije i kvalitetnije analize. Istraživanje je manjkavo ako mu se pristupa sa samo jedne razine dok korištenje sve tri razine u potpunosti, predstavlja izazovan i opsežan proces istraživanja no razine svakako nisu izolirana jedna od druge. Istaknuo bih još da je vanjska politika neodvojiva od unutarnje politike te da predstavlja svojevrsni most unutarnje politike prema međunarodnom okviru i zajednici. Kompleksnost vanjske politike možemo uvidjeti još više kad se okrenemo dimenzijama vanjske politike od kojih se ona prije poistovjećivala s današnjom vojnom-sigurnosnom, pa dominacijom ekonomsko-trgovinske vanjske politike, dok danas sve više na važnosti dobivaju dimenzije zaštite ljudskih prava i okoliša (Šoljan, 2011: 14-17) koje nisu zaobišli ni Trump ni Bolsonaro, doduše ne u kontekstu njihove zaštite.

2. VANJSKA POLITIKA SAD-A PRIJE TRUMPA

Glavna prekretnica u vanjskoj politici SAD-a 20.stoljeća dogodila se ulaskom u Prvi svjetski rat i od tad utjecaj SAD-a u svijetu kreće uzlaznom putanjom do dominacije koja ne jenjava do danas. Prije toga SAD su bile posvećene politici izolacionizma, koji se vratio u američku vanjsku politiku u međuratnom razdoblju, no ne u mjeri predratnog razdoblja jer je američki predsjednik Woodrow Wilson sa svojih 14 točaka stavio SAD u centar međunarodne scene i zadao temelje prvoj međunarodnoj zajednici, Ligi naroda (Dunne, 2000: 31-33). SAD izlaze iz Drugog svjetskog rata kao supersila i do zadnjeg desetljeća 20. stoljeća u bipolarnom sustavu dijele moć u međunarodnoj areni sa SSSR-om. Unatoč tome mnogi danas nazivaju 20. stoljeće "američkim stoljećem", mnogočemu zahvaljujući utjecaju Woodrova Wilsona, zatim Trumanovoj (ali i Monreovoj) doktrini koja je dovela i do mnogih američkih ratnih intervencija u svijetu te aktivnom suprotstavljanju SSSR-u politikom *contaimenta* (Vukadinović, 2008). Iz ovog rivalstva i bipolarne podjele međunarodne arene, SAD izlaze kao svjetski hegemon početkom 1990ih godina dok SSSR doživljava raspad što opravdava naziv 20. stoljeća "američkim stoljećem" (Dunne, 2000: 40). Ono što se ovdje ističe je pogled na vanjsku politiku većinom iz vojno-sigurnosne perspektive. 1990ih godina u fokus počinju dolaziti i druge dimenzije vanjske politike, prvenstveno tijekom Clintonove administracije gdje se najviše pažnje pridaje trgovinskim inicijativama poput Sjevernoameričkog sporazuma o slobodnoj trgovini (NAFTA) i Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO). U tom periodu SAD su sveprisutne na globalnoj političkoj sceni i najviše ističu međunarodnu i ekonomsku suradnju u novom svjetskom poretku gdje su naizgled demokracija i kapitalizam postali "jedina igra u gradu" (Berger, 2000: 24). Ono što izvanredno prekida ovaj period su teroristički napadi 11. rujna 2001. godine kad administracija Georga W. Busha započinje s vojnim intervencijama i to u Afganistanu i Iraku te objavljuje globalni rat protiv terorizma i suzbijanje svih prijetnji i organizacija. Prvi znaci slabljenja američke hegemonije vidimo u okretanju prema azijsko-pacifičkoj regiji zbog zabrinutosti od kineskog rastućeg utjecaja (Čehulić Vukadinović i Polović, 2012: 14-15). Za istaknuti je i snagu Sjevernoatlantskog saveza (NATO) kojeg predvode SAD i koji se neprestano širi, ali i pregovore s Iranom o njihovom nuklearnom programu. Što se tiče vanjske politike SAD-a netom prije dolaska Donalda Trumpa na vlast, administraciju Baracka Obame ocijenio bih korektno u svojim vanjskopolitičkim pothvatima,

doduše pripisao bih joj manjak značajnih i utjecajnih projekata i odluka što je doprinijelo otvaranju puta za neke zvučnije ideje.

2.1 Uloga predsjednika SAD-a u vanjskoj politici

SAD imaju federativno uređenje s predsjedničkim sustavom u kojem figura predsjednika posjeduje veliku moć i utjecaj, a ovlastima koje su joj dane ta moć i utjecaj idu i van granica SAD-a. Kao šef države i izvršne vlasti, predsjednik ima ovlasti i odgovornost u oblikovanju i provođenju ciljeva vanjske politike, a kao jedna od ključnih uloga je postavljanje agende koja je važan aspekt u kreiranju bilo koje javne politike. Time predsjednik određuje prioritete i ciljeve u međunarodnim odnosima SAD-a i na koje će se probleme ili regije fokusirati, te pokušava riješiti izazove, ali i iskoristiti najbolje prilike za maksimiziranje ciljeva vanjske politike. Predsjednik donosi i krucijalne odluke koje se tiču vanjske politike, uključujući pitanja diplomacije (imenovanje veleposlanika), pitanja sigurnosti, trgovine i uključivanja u međunarodna odnose. Predsjednik se i sam bavi diplomacijom i pregovaranjem, jer kao šef države i izvršne vlasti, izravno predstavlja SAD na međunarodnoj sceni te biva uključen u diplomatske odnose, dirigira pregovorima te sudjeluje na međunarodnim summitima i forumima (Prakash i Ramsey, 2001: 236-237). Time izravno utječe na ciljeve i provedbu vanjske politike te gradnju odnosa s drugim visokim međunarodnim predstavnicima kako bi postigao nacionalne interese i suradnju s drugim međunarodnim subjektima. Predsjednik je također i vrhovni zapovjednik oružanih snaga, što ga čini ključnom figurom po aspektu nacionalne sigurnosti i obrambene politike. Korištenje oružane sile, slanje američkih trupa i oblikovanje obrambene i sigurnosne strategije ne prolaze bez predsjednikovog odobrenja, a upravo je to dimenzija koje je prije poistovjećivana s vanjskom politikom što nam može predočiti koliko je predsjednik dominirao takvim monolitnim oblikom vanjske politike (Kos-Stanišić, 2000: 119-120). Predsjednik pregovara i ratificira međunarodne ugovore i sporazume koji pokrivaju razna područja od trgovine, oružanih snaga, klimatskih promjena i ljudskih prava, no to ne ide bez suglasnosti Senata. Još jedan oblik predsjednikovog utjecaja je donošenje izvršnih naredbi i direktiva po pitanju pristupa područjima poput sankcioniranja, imigracije i pružanja međunarodne pomoći, a koje služe kao vodič za provedbu njegovih planova po pitanju vanjske politike te kojima se koriste vladine agencije i odjeli, a time može

zaobići suglasnost Senata. Vrh američkog političkog sustava funkcionira po principu *checks and balances* pa tako sudska vlast ima kontrolu na predsjednikom i može osporiti njegove odluke, što Vrhovni sud također svrstava u instituciju koja može imati utjecaj na vanjsku politiku (Prakash i Ramsey, 2001: 245).

2.2 Drugi značajni akteri

Kako ovaj rad neće biti fokusiran isključivo na analizu vanjske politike sa individualne razine ključne osobe u obliku predsjednika države (u ovom slučaju Donalda Trumpa) navesti ću i ulogu drugih prvenstveno vladinih aktera koji imaju utjecaj na predsjednikovo djelovanje i na vanjsku politiku. Prvo bih spomenuo Kongres koji po teoriji u Ustavu ima veće ovlasti od predsjednikove u oblikovanju vanjske politike, no u praksi baš i nije tako. Između izvršne i zakonodavne vlasti može doći do sukoba u vođenju vanjske politike, osobito ako se radi o suprotnim političkim opcijama koje drže ove dvije grane vlasti. Situaciji ovisi i koja politička opcija ima prevlast u kojem od dva doma Kongresa, gornjem Senatu i donjem Zastupničkom domu, tako da je varijacija na temu nekoliko. Kongres i njegovi domovi imaju brojne ovlasti od koji je jedna od najvažnijih odobravanje financijskih troškova za razne svrhe, no predsjednik može i pronalazi način kako zaobići volju Kongresa po nekim pitanjima, prvenstveno metodom izvršnih sporazuma kojima se može izbjeći suglasnost Senata (Prakash i Ramsey, 2001: 346-350). Značajnu ulogu ima i Vijeće za nacionalnu sigurnost čiji čelnik savjetuje predsjednika u donošenju vanjskopolitičkih odluka zajedno s jednom figurom koju bih istaknuo kao još utjecajnije, a to je državni tajnik. Državni tajnik na čelu State Departmenta je pandan onome što je u većini država svijeta nazivano ministarstvom i ministrom vanjskih poslova. Moć State Departmenta ovisi ponajviše od odnosu državnog tajnika s predsjednikom dok primjerice Foreign Service kao jedno od tijela State Departmenta, iako sklono samovolji visokopozicioniranih diplomata, nema veliku političku moć kakvu od predsjednika može dobiti državni tajnik. Kao važna institucija prisutna je i Ministarstvo obrane sa sjedištem u Pentagonu čija je uloga bila mnogo utjecajnije u vrijeme kad se vanjska politika gledala isključivo iz vojno-sigurnosne dimenzije, no ono i danas ima važnu ulogu, prvenstveno u kriznim situacijama, savjetovanju predsjednika po pitanju nacionalne sigurnosti, a u njemu je prisutna ravnoteža između civilnih i vojnih subjekata. Spomenuo bih još i obavještajne agencije od kojih

su najvažnije CIA (*Central Intelligence Agency*) i NSA (*National Security Agency*), koje se nalaze pod direktorom centralne obavještajne zajednice (DCI) koji je ujedno i direktor CIA-e. Obavještajne agencije su odgovorne Vijeću za nacionalnu sigurnost, no i nakon više pokušaja kontrole i ispitivanja rada, obavještajne agencije i dalje uspijevaju pronaći način za provođenje tajnih operacija bez znanja nekih od važnih političkih figura (Kos-Stanišić, 2001: 120-122). Ovisno o predmetu vanjske politike, značaj imaju i ministarstva financija, trgovine i poljoprivrede, a sve veći utjecaj imaju i nevladini akteri, javno mnijenje i mediji koji neće biti u fokusu ovog rada

3. VANJSKA POLITIKA BRAZILA PRIJE BOLSONARA

Početak 20. stoljeća Brazil je još uvijek imao fokus na postizanju međunarodnog priznanja te se vođenju vanjske politike može posvetiti tek nakon stabilizacije unutarnjih problema (što ekonomskih što političkih) krajem Drugog svjetskog rata i početkom Hladnog rata. Tri cilja brazilske vanjske politike koje se formiraju u hladnoratovskom razdoblju su: 1. osiguravanje povoljnog međunarodnog statusa za razvoj brazilske ekonomije 2. izbjegavanje pokoravanja SAD-u i njegovim saveznicima 3. izbjegavanje ili odgoda stapanja u ekonomiju SAD-a kao ekonomske supersile (Guilhon Alburquerque, 2003: 268). Unatoč ovim načelima Brazil se nevoljko priklonio SAD-u u Drugom svjetskom ratu očekujući neke benefite po završetku rata, no Latinska Amerika je tada izostala iz fokusa SAD-a, na što u Brazilu odlučuju gledati kao na koncesijsku potporu. Dugoročno Brazil nastavlja gledati na interese SAD-a u neskladu s rastom i modernizacijom brazilske ekonomije. Do 1985. u Brazilu su se pojavljivali periodi kad je vlast bila pod vojnim diktaturama nakon čega započinje konsolidacija demokracije koja je konstantno bila ugrožena ekonomskim krizama. Prve obrise snažne vanjske politike vidimo u post-hladnoratovskom razdoblju kad se vanjska politika ističe kao alat koji će služiti Brazilu kao svjetskoj sili u nastajanju uz snažnu ekonomsku i gospodarsku politiku. Strah od nestabilnosti koja je prevladavala u gotovo svim susjednim latinskoameričkim državama prerastao je u suradnju i stvaranje regionalnih integracija, a za istaknuti je i zagovaranje načela multilateralizma (Guilhon Alburquerque, 2003: 267-271). Kao dio *pink tide* trenda u Latinskoj Americi, na vlast je došao Luiz Inacio Lula da Silva 2002. i ponovno 2006. godine, tijekom

čijeg se mandata razvila dosljedna i stabilna vanjska politika, uz stabilizaciju gospodarstva, a temelji se na: nuklearnom programu, Amazoni i odnosima Jug-Jug. Nuklearni program i područje Amazone pod snažnim su vanjskim utjecajima no načela koja Brazil želi održati tiču se sprječavanja internacionalizacije ovih pitanja i osiguranje daljnje autonomije u donošenju odluka u ova dva područja. Prva Jug-Jug suradnja IBSA (Indija, Brazil i Južna Afrika) pretendenta na predstavnike država Juga, stvorena na brazilsku inicijativa nije polučila veliki uspjeh niti je shvaćena ozbiljno u međunarodnoj zajednici (Kos-Stanišić, 2010: 16-18). Druga inicijativa BRICS (Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna) čiji su prvi članovi izuzev Južne Afrike (koja je pridružena 2010. godine) imenovani od strane ekonomskih analista, stvorila je geopolitički blok koji je počeo godišnje zasjedati od 2009. godine i čiji je utjecaj u porastu unatoč velikim razlikama u političkim sustavima. Za istaknuti je i uspjeh trgovinske inicijative Zajedničkog južnog tržišta (MERCOSUR²) između latinskoameričkih država, dok političke inicijative poput Unije južnoameričkih država (UNASUR) i Foruma za napredak i integraciju Južne Amerike (PROSUR) nisu polučile veliki uspjeh s obzirom da svaki trend u promjeni vlasti s lijevo na desno i obrnuto, utječe na opstanak ovih političkih organizacija (Reis da Silva i Perez, 2019: 5-8).

Svakako period Luline vlade možemo nazvati zlatnim dobom brazilske vanjske politike u kojem je Brazil povećao svoju prisutnost na međunarodnoj sceni i utjecaj u vanjskopolitičkim poslovima. Njegovu zadanu politiku planirala je nastaviti Dilma Rousseff, čiju vanjsku politiku možemo ocijeniti slično Obaminoj u SAD-u bez velikih projekata i inovacija, no ona se susrela i s mnogo težim okolnostima kad je opozvana s mjesta predsjednice, a i prije toga je imala više problema s unutarnjim pitanjima kojima se više posvetila. Njenu poziciju je nakon opoziva preuzeo potpredsjednik Michel Temer koji se kao neizabrani nasljednik također više mučio s unutarnjim pitanjima, a i višestranački brazilski sustav nije blagonaklono gledao na legitimitet njegove naslijeđene pozicije (Reis da Silva i Perez, 2019: 7-11). Brazil je 2014. godine ugostio Svjetsko prvenstvo u nogometu i 2016. godine Olimpijske igre kao dva najpraćenija sportska događaja u svijetu, za čija je dovođenja zaslužna Lulina administracija i dio su vanjske politike

² Zajedničko južno tržište (MERCOSUR) (port. MERCOSUL), regionalni trgovinski blok s 4 punopravne članice (Argentina, Brazil, Urugvaj i Paragvaj) i 7 pridruženih članica (Bolivija, Čile, Kolumbija, Ekvador, Peru, Surinam i Gvajana) dok Novi Zeland i Meksiko imaju status promatrača. 2016. godine Venezueli je suspendirano punopravno članstvo. Osnovan je 1991. Sporazumom u Asuncionu, prvotno kao zona slobodne trgovine koja se danas definira kao carinska unija s načelom promoviranja demokracije, ekonomskog razvoja i integracije. Izvor: <https://www.mercosur.int/en/about-mercosur/mercosur-in-brief/>

u svrsi podizanja ugleda, ali i demonstracija moći poput Narodne Republike (NR) Kine s Olimpijskim igrama 2008. godine u Pekingu. Brazilska javnost bila je ogorčena financijskim sredstvima koja su utrošena na ove događaje u zemlji u kojoj se mnogi bore sa siromaštvom i u kojoj socijalni sektori zahtijevaju modernizaciju i investicije, a ono što je uništilo ugled ovih projekata je i koruptivna afera otkrivena pri izgradnji sportskih stadiona. Teško je ne spomenuti i naočigled trivijalnu informaciju, no mnogi Brazilci smatraju da je ispadanja sa Svjetskog prvenstva od strane njemačke reprezentacije i to rezultatom 7 na prema 1, uništilo svaku svijetlu točku u organizaciji prvenstva i ideju da Brazil time doprinese svom ugledu. Ono što je vanjsku politiku definitivno gurnulo u drugi plan i zasjenilo korupciju vezanu za Svjetsko prvenstvo, je najveći koruptivni skandal u povijesti Brazila vrijedan 2 milijarde američkih dolara otkriven u istrazi *Lava Jato* (autopraonica), nazvanoj prema prvoj operaciji u istrazi koja se odvijala u autopraonici u kojoj se doslovno 'prao' novac, a sezala je do samog političkog vrha i državne naftne kompanije PETROBRAS (Reis da Silva i Perez, 2019: 8-12). . Kao rezultat istrage i suđenja Lula da Silva je završio u zatvoru, dok je Michel Temer završio u pritvoru (The Economist, 2021). Ovaj skandal uništio je ugled Radničke stranke i povjerenje građana u političke institucije te u državi koja se bori s ekonomskim nejednakostima, učinio političku scenu podložnu utjecaju nekog novog radikalnijeg diskursa.

3.1 Uloga predsjednika Brazila u vanjskoj politici

Kao i kod ranije opisane uloge predsjednika SAD-a, u Brazilu je prisutno podosta sličnosti, radi se također o federativnom uređenju i predsjedničkom sustavu u kojem se predsjednik nalazi na čelu izvršne vlasti. Uz izvršnu vlast postoji sudska na čelu s Vrhovnim sudom i zakonodavna vlast u obliku bikameralnog Nacionalnog kongresa koji se sastoji od Zastupničkog doma i Federalnog senata. Posljednjim ustavom 1988. proširene su ovlasti sudske vlasti tako da i u Brazilu imamo svojevrsni oblik *checks and balances*-a kao i u SAD-u. Predsjednik posjeduje veliku moć, što je tradicija koja je prisutna u ostatku Latinske Amerike te se nalazi na čelu oružanih snaga i zadužen je za vođenje vanjske politike. Iako je formalno vanjska politika oduvijek bila u sferi predsjednikova djelovanja, do 1990ih godina vanjska politika je bila isključivo u rukama Ministarstva vanjskih poslova, popularnog zvanog

Itamaraty (prema palači koja služi kao sjedište ministarstva), nakon čega započinje proces prezidencijalizacije vanjske politike. Prezidencijalizacija vanjske politike dogodila se uvelike tijekom mandata Fernanda Henriquea Cardosa od 1995. do 2002. godine i Lule da Silve od 2003. do 2011. godine (iako je već u prvom mandatu proces prezidencijalizacije bio u punoj snazi). Razlika je jasno vidljiva i u značajnom porastu službenih putovanja u inozemstvo, Ernesto Geisel koji je vladao vojnim režimom u 5 godina napustio je Brazil samo 10 puta, prva dva demokratska predsjednika učinila su to 7 do 8 puta dok je Cardoso u 8 godina to napravio gotovo 92 puta, a Lula da Silva samo u svom prvom mandatu odradio više od 60 putovanja (Cason i Power, 2009: 121-124). Za Cardosa se može reći da je bio sam svoj ministar vanjskih poslova dok je Lula da Silva više personalizirao vanjsku politiku i posvetio se razvijanju bliskih odnosa s drugim državicima, prvenstveno drugim lijevim predsjednicima u Latinskoj Americi. Ono što se kao posljedica prezidencijalizacije dogodilo u ovom periodu je da je brazilska vanjska politika izgubila na konzistenciji i strateškom djelovanju. Cardoso i Lula da Silva su osobno svojim suradnjama i dijalozima utjecali na neke važne vanjskopolitičke događaje tijekom svojih mandata, koji bez tog utjecaja ne bi bili inicirani ni realizirani. Cason i Power ističu da je već Fernando Collor de Mello, prvi demokratsko izabrani predsjednik Brazila, prvenstveno zbog svoje suradnje s argentinskim predsjednikom Menemom 1991. godine izrealizirao regionalno trgovinsko udruženje MERCOSUR i time popločao put za daljnju prezidencijalizaciju vanjske politike (Cason i Power, 2009: 118-121).

3.2 Uloga drugih aktera

Kao i ranije spomenuto, Itamaraty ima važnu ulogu u formiranju i vođenju vanjske politike, koja je oslabila nakon prethodno opisanog procesa prezidencijalizacije vanjske politike. Prije procesa prezidencijalizacije vanjska politika se kreirala iza zatvorenih vrata Itamaraty-a i kreirana je puno ujednačenije dok je nakon podložna hirovima predsjednika. Itamaraty se strogo pridržava načela o neinterveniranju u poslove drugih država dok se za neke poteze Lule da Silve to ne može reći poput potpore Bushu i Hugu Chavezu. Itamaraty se striktno pridržava načela koja su unaprijed postavljena u odrednicama vanjske politike, te također planiraju unaprijed u svrhu dugoročnih interesa Brazila, dok su predsjednici skloni brzopletom kreiranju

i provođenju vanjskih politika i skloni su ne gledati dalje od svojih vremenski određenih mandata (Gomes Saraiva, 2011: 53-54). U novoj prezidencijaliziranoj vanjskoj politici Brazila, predsjednik nesumnjivo ima najveći utjecaj na vanjsku politiku, dok utjecaj drugih aktera ovisi o specifičnosti predsjednikova kabineta to jest od koga prima savjete, prima li uopće savjete, da li ti savjeti dolaze od vanjskopolitičkog stručnjaka (ideološki sličan ili različit) ili od člana obitelji ili neke druge osobe bez vanjskopolitičkog iskustva, je li na poziciju ministra vanjskih poslova postavio samo figuru koja izvršava njegove zadaće ili se na toj poziciji nalazi koalicijski partner koji traži kompromis? (Belem Lopes, 2020: 9-10) Varijacije na temu su brojne i da bi saznali važne aktere u svakoj od administracija, nužno je svakoj analizi administracije pristupiti zasebno.

4. SAD I VANJSKA POLITIKA POD DONALDOM TRUMPOM

Nakon višegodišnjih spekulacija Donald Trump je sredinom 2015. godine najavio svoju kandidaturu za predsjedničkog kandidata Republikanske stranke, a nakon gotovo godinu dana to je i postao. Od najave svoje kandidature okruživale su ga nebrojene kontroverze, uz to i njegove suradnike, ali i podupiratelje. Pojavio se i dosad neviđeni otpor prema Donaldu Trumpu, ali i svima koji ga okružuju i podupiru, no unatoč tome i gotovo 3 milijuna glasova manje od svoje protukandidatkinje Hilary Clinton, osvojio je potporu Izbornog kolegija i u siječnju 2017. inauguriran je za 45. predsjednika SAD-a. Time je postao i prvi američki predsjednik bez prethodnog iskustva u vojsci ili javnom sektoru. Tijekom prvih godinu dana Trumpovog mandata nije prošao ni jedan dan, a da negdje u SAD nije održan prosvjed protiv njegove vlasti (Chenoweth i Pressman, 2018). Ono što pogotovo iznenađuje je i broj prosvjeda održan izvan granica SAD-a. Od ranije spomenutih kontroverzi koje okružuju Donalda Trumpa, njegove suradnike i podupiratelje, istaknuo bih količinu *fake news* informacija koje su preplavile virtualni svijet i medije, od kojih su neke potekle direktno od Donalda Trumpa. To nas dovodi i do dosad neviđenog angažmana jednog američkog predsjednika na društvenoj mreži *Twitter* te je time uspješno zaobilazio medije i službene tokove komunikacija Ureda predsjednika. Ono što također obilježava Trumpa i njegov mandat, osim kontroverzi i *fake newsa* je količina kontradiktornosti, pa se primjerice od početka kampanje za kandidaturu

predstavlja kao anti-elitist, što je teško razumljivo s obzirom na njegov društveni status i prošlost (Schneiker, 2019: 8-11). Još jedna odrednica koja je obilježila Trumpov mandat i privlačila najviše pažnje je krilatica *America First* kojoj ću posvetiti sljedeći odjeljak.

4.1 America First

Krilatica *America First* (Amerika prva) korištena je još i tijekom početka 20. stoljeća kod zagovornika izolacionizma tako da se zasigurno ne radi u autentičnoj kovanici Donalda Trumpa. Trump je koristio *America First* kao ključni slogan kroz svoju kampanju i predsjednički mandat, a odnosi se na njegovo stajalište prema unutarnjim i ponajviše vanjskim poslovima SAD-a. Na *America First* možemo gledati kao njegovu javnu politiku koja ima više aspekata koji se tiču američke ekonomije, trgovinske politike, imigracija i kontrole granica, vojne i vanjske politike, infrastrukturnih projekata te nastavno na vanjsku politiku; međunarodne pomoći i uključivanje u međunarodne projekte. Uz krilaticu *America First* Trump je često iznosio svoje vanjskopolitičke stavove i planove, a počela ju je koristiti i njegova administracija. Ono na čemu se temelji načelo *America First* je stavljanje unutarnjih problema SAD-a u fokus, a interakcije s vanjskim subjektima bi trebale biti svedene na minimum tj. opravdano je sudjelovati samo u vanjskopolitičkim projektima koji donose benefite SAD-u čime vanjski odnosi postaju transakcijski (Popović, 2018: 45-46). Mnogi kritičari su preformulirali *America First* u *America Alone* (Amerika sama) na što se posebno osvrnula Trumpova administracija koja je objavila objašnjenje o tome u kojem govori da je to novi vanjskopolitički put u kojem SAD ne ostaju same već se bave borbom protiv terorizma sa svojim saveznicima, osiguravaju svoje vodstvo, a ne izolaciju te se sigurnost i benefiti američkog naroda prioritiziraju kao i njihova ekonomska sigurnost i benefiti. Trump kroz *America First* ističe i okvir nacionalne države kao najbolji za djelovanje i ostvarivanje interesa naroda dok je skeptičan prema međunarodnim udruženjima koja utječu na suverenitet. Smatra da jaku Ameriku trebaju podupirati i njeni saveznici, no da interesi američkog naroda trebaju biti ispred suradnje s vanjskim subjektima (Mintas, 2023: 330-333).

U mnogim svojim izjavama primiče se načelima realizma i govori da se sve države trebaju prvenstveno voditi maksimiziranjem svojih interesa, ali da s takvim državama nije nemoguća suradnja u svrhu zajedničkog, a ne jednostranog boljitka na trošak SAD-a. Trump je skeptičan prema globalizaciji te zaštiti i potpori drugim državama bez pokrića ili isplativosti i to na štetu američkih građana, ali da zaštita mira u svijetu ne ide bez jake Amerike koja mora ostati vojna i oružana sila broj 1 u svijetu. Nakon ovakvih izjava nije ni čudo kakav se otpor počinje pružati Trumpovoj vlasti u SAD-u i svijetu, kad čuju ovakav zaokret u diskursu kojeg vodi figura američkog predsjednika. Predsjednici prije Trumpu su gotovo cijelo jedno stoljeće bili stup liberalnih vrijednosti u svijetu dok sad svjedočimo nakon toliko vremena prvoj ugrozi stabilnosti u liberalnom međunarodnom poretku koji počiva na načelima ekonomske, sigurnosne i multilateralne suradnje. *America First* je zapravo dio puno šireg i još opasnijeg diskursa, koji dijeli na mi-oni tj. antagonizira druge što čini jednu od praksi populizma (Mintas, 2023: 333-338). Ocijenio bih Trumpove izjave kao prvenstveno kontradiktorne, u kojima pokušava zadovoljiti sve strane i svakom pružiti ono što želi čuti, što nam govori i o određenoj dozi straha da se u potpunosti okrene od liberalnih načela. Čini se da je fokus Trumpovih podupiratelja i kritičara na radikalnim dijelovima njegovih izjava dok zapravo njegove prave namjere možemo uvidjeti u dijelu izjave kad se vraća u stare okvire, ali pod novo postavljenim pravilima, što može utješiti Trumpove kritičare kad govorimo o njegovoj (potencijalnoj) radikalnosti.

4.2 Vanjska politika SAD-a za vladavine Donalda Trumpa (2017.-2021.)

Vanjska politika SAD-a tijekom mandata Donalda Trumpa ušla je u nepredvidljivo razdoblje u kojem su napuštene mnoge prijašnje međunarodne obveze i udruženja. Samo tri dana nakon preuzimanja ureda predsjednika, Trump je objavio da se SAD povlače iz Trans-pacifičkog partnerstva koje se smatralo kao jedno od uspjeha Obamine administracije što nam govori o ozbiljnim namjerama kada se radi o prekidanju prijašnje sklopljenih sporazuma (Fehl i Thimm, 2019: 36). Prvi sljedeći ozbiljni vanjskopolitički pothvat bio je povlačenje iz Pariškog sporazuma o borbi protiv klimatskih promjena koji je naišao na veliku osudu javnosti i

znanstvene zajednice (Welfens, 2020: 571). Za kraj prve godine mandata Trump je odlučio još priznati Jeruzalem kao glavni grad Izraela i najavio preseljenje američkog veleposlanstva u Jeruzalem. U drugoj godini svog mandata odlučio je objaviti povlačenje iz Iranskog nuklearnog sporazuma, a počeo se više povezivati s sjevernokorejskim vođom Kim Jong-un-om. SAD se uskoro povlače i iz Vijeća za ljudska prava UN-a. Za kraj druge godine odlučio je napokon realizirati jedan od svojih glavnih ciljeva u trgovinskoj politici, tako što je preinačio 25 godina dug NAFTA sporazum u USMCA s novim uvjetima za sve tri članice (SAD, Kanada i Meksiko) (Welfens, 2020: 600). Tijekom svog mandata trajala je i borba protiv i ISIL-a, a izazov je predstavljao i rat u Siriji. Pokrenut je i 18-mjesečni trgovinski rat s NR Kinom kojoj su uvedene carine na koje je NR Kina recipročno odgovorila, a uz to je i konstantno kritizirao rad WTO-a (Fehl i Timm, 2019: 36-37). Događaj koji je uzdrmao cijeli svijet i stavio mnoge procese na čekanje bilo je izbijanje pandemije koronavirusa u čijem se jeku kasnije odvijala kampanje za predsjedničke izbore 2020. godine. Donald Trump nije ozbiljno shvatio pandemiju virusa i povukao se iz Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) nakon što joj uskratio financiranje zbog tvrdnji da štiti NR Kinu kao izvorište pandemije (Rutledge, 2020: 508). Pred kraj svog mandata posvetio se Bliskom Istoku, završio je rat u Afganistanu potpisivanjem mira s Talibanima i povlačenjem svih američkih vojnih snaga iz Afganistana, a najviše se posvetio normalizaciji odnosa između Izraela i arapskih zemalja.

Vanjskopolitički potezi Donalda Trumpa su svakako nepredvidivi no i neočekivano raznoliki pa je tako i podosta puta odstupao od svojih najava i planirane politike. SAD su se povukle iz mnogo međunarodnih organizacija no primjerice posredovanje između Izraela i arapskih zemalja pred kraj mandata smatra se jednim od Trumpovih vanjskopolitičkih uspjeha koji će ostati upamćen kao prijeloman trenutak u njihovim odnosima. Ono čega se Trump definitivno pridržavao je odbacivanje multilateralizma i platformi temeljnih na njemu, kritizirao je Ujedinjene Narode, Europsku uniju (EU), pa čak i podržavao izlazak Ujedinjenog Kraljevstva (UK) iz EU koji je vođen od strane desne populističke opcije, smatrajući da je UK na taj način bliže novoj politici SAD-a. Trump je tijekom svog mandata snažno kritizirao i NATO savez tj. tražio da druge članice poštuju minimalan izdatak od 2% BDP-a za troškove obrane, no smatrao je da SAD trebaju ostati dominantna sila unutar NATO saveza i time pridonijeti očuvanju mira u Europi, jer mnoge europske zemlje ističu jaku transatlantsku povezanost u okviru NATO saveza, a na kraju došlo i do njihovog povećanja troškova na obranu (Schuette, 2021: 1870-1871).

Trump se u svom kabinetu i administraciji okružio svojim savjetnicima od kojih su mnogi došli iz njemu sličnih poslovnih krugova, ali i bliže i šire obitelji. Kao jedna od važnijih figura je svakako potpredsjednik Mike Pence koji je bio ništa manje kontroverzan od predsjednika no za temu vanjske politike i sigurnosti tu je glavnu ulogu imao Mike Pompeo. Pompeo je na početku Trumpovog mandata preuzeo poziciju direktora CIA-e i pod sobom je imao cijeli obavještajni sektor, no nedugo nakon toga Trump ga je poželio još bliže sebi te ga je postavio na mjesto državnog tajnika na čelu State Departmenta, čime je tada u svojim rukama imao vanjsku politiku. Pompeo je osim članova Trumpove obitelji, smatran jedim od najodanijih suradnika i imao je vrlo sličnu retoriku. Pompeo se podosta posvetio, za okvire tradicionalnih vanjskopolitičkih saveznika SAD-a, neuobičajenim državama poput Sjeverne Koreje, Bliskom Istoku, Venezueli, Turskoj i Rusiji u čemu također uviđamo približavanje režimima koji ne podupiru liberalni međunarodni poredak. Kroz cijeli mandat najviše se posvetio Izraelu, izraelsko-palestinskim odnosima te ponajviše normalizaciji izraelskih odnosa s drugim arapskim zemljama što se kao i ranije spomenuto smatra jednim od najvećih vanjskopolitičkih uspjeha Trumpove administracije. Najviše napretka po ovom pitanju postiglo se pred sam kraj mandata, što možemo protumačiti kao želju za ostavljanjem pokojeg pozitivnog utiska, a u jeku donošenja "Abrahamskih" sporazuma odvijala se predizborna kampanja za izbore na kojima je Trump tražio povjerenja birača za novi mandat predsjednika. Ono što predstavlja presedan u politici, diplomaciji i vanjskim poslovima je djelovanje Mikea Pompea pri samom kraju Trumpovog mandata nakon što je Joe Biden, kandidat Demokratske stranke odnio pobjedu na predsjedničkim izborima. U tjednima prije Bidenove inauguracije odlučio je donijeti više ishitrenih odluka u svrhu izazivanja pomutnje u vanjskim odnosima s više država pa je tako proglasio Kubu sponzorom terorizma, pobunjeničku skupinu Huta u Jemenu također terorističkom organizacijom dok je NR Kinu osudio za počinjenje genocida i zločina protiv čovječanstva zbog ujgurskih muslimana i drugih etničkih manjina u kineskoj pokrajini Xinjiang. Nedugo nakon ovih događaja, odmah po inauguraciji novog predsjednika i nove administracije, ove odluke su vraćene na prijašnje stanje dok je NR Kina zabranila poslovanje i ulazak u zemlju Trumpu, Pompeu i bližim članovima njihovih obitelji. (Martina, 2021).

5. BRAZIL I VANJSKA POLITIKA POD JAIROM BOLSONAROM

Tek što se međunarodna zajednica oporavila od šoka izazvanim stupanjem Donalda Trumpa na poziciju predsjednika SAD-a i donekle navikla na njegovu retoriku, na valu rasta populizma u svijetu pojavio se Jair Bolsonaro u kampanji za predsjednika Brazila. Bolsonaro se kandidirao kao kandidat desne Socijal-liberalne stranke. Kampanja je po mnogo čemu sličila na Trumpovu kampanju pa i po jednom bizarnom aspektu, naime Trump je u svojoj kampanji imao jedan spriječeni atentat kad je na predizbornom skupu jedan sudionik oduzeo oružje policijskoj službenici s namjerom da upuca Trumpa no ubrzo je obuzdan. U Brazilu je došlo do ozbiljnije situacije kad je tijekom predsjedničke kampanje, također na predizbornom skupu, Bolsonaro izboden, no uspio se oporaviti i sudjelovati na izborima. Atentat je podigao Bolsonarovu potporu u anketama što se pokazalo i u prvom krugu izbora samo mjesec dana nakon događaja. U drugom krugu izbora Bolsonaro je pobijedio s 55% glasova birača tako da nije bilo govora o upitnom legitimitetu kao kod Trumpa kad se u pitanje dovodio i elektorski izborni sustav. U periodu pred i tijekom Bolsonarove kampanje Brazil se nalazio u teškoj ekonomskoj situaciji, nezadovoljstvo građana bilo je veliko prvenstveno političkom situacijom nakon što je predsjednica Dilma Rouseff opozvana uvelike zbog najveće koruptivne afere u povijesti Brazila što je stvorilo odličnu podlogu za populistički diskurs. Bolsonaro se kao i Trump predstavio kao anti-elitist i tako mnogim biračima pružio ono što su tražili nakon koruptivnog skandala. Osim klasičnog populističkog diskursa s pokušajem antagonizacije i polarizacije, Bolsonaro je iznosio niz neukusnih komentara na račun autohtonih naroda, pripadnika crne rase, LGBT zajednice, žena, a i simpatije prema bivšim vojnim diktaturama u Brazilu. Kao i Trump koristio se *Twitterom* i ostalim društvenim mrežama koje su uvelike pomogle njegovoj kampanji, a nije ništa manje sudjelovao u širenju lažnih informacija i *fake newsa*. Da neke od ovih sličnosti ne bile nazvane slučajnim, važno je istaknuti da je voditelj predsjedničke kampanje Donalda Trumpa 2016. godine savjetovao i Bolsonara u njegovoj kampanji (Santos Vieira de Jesus, 2022: 1-12). U svakom slučaju Bolsonaru pristaje nadimak "tropski Trump".

5.1 Vanjska politika Brazila za vladavine Jaira Bolsonaro (2019.-2022.)

Bolsonaro je od početka svoje kampanje i u diskursima o svojoj vanjskoj politici napustio jedan od stupova u tradiciji brazilske vanjske politike, a to je odbacivanje američke dominacije i unilateralizma, no to se lako može pridati Bolsonarovom oportunističkom u ovom slučaju sličnostima s politikom i načelima Donalda Trumpa. Bolsonaro je došao na vlast kad je prezidencijalizam u vanjskoj politici Brazila već uvelike bio na snazi tako da nije imao puno prepreka u postizanju nekih od svojih vanjskopolitičkih ciljeva. U analizi Bolsonarove vladavine navode se tri krila, vojno koje drži njegov potpredsjednik Hamilton Mourao, tehnokratsko krilo u kojem je imao potporu poslovnog sektora koji je imao koristi od njegovih politika te ideološko krilo koje je najviše utjecalo na vanjsku politiku i s kojim se Bolsonaro najviše poistovjećivao (Santos Vieira de Jesus, 2022: 4-5). Ova tri krila nisu se uvijek slagala po svim pitanjima, primjerice kad je ministar vanjskih poslova Ernesto Araujo komentirao unutarnje poslove Venezuele što je potpredsjednik Mourao snažno odbacio i kiritizirao. Slično kao i Trump, Bolsonaro se u savjetodavnim ulogama okružio s članovima svoje obitelji koji su s njim snažno dijelili ideološke stavove. Čak je planirao i postaviti svog sina za brazilskog veleposlanika u SAD-u što je naišlo na snažan otpor sudske i zakonodavne vlasti tako da nije došlo do realizacije te namjere. Što se tiče ideološkog krila važno je istaknuti da se ultradesničarski pokreti u svijetu nastoje uskladiti s drugim pokretima i vladama istog tipa, dok u isto vrijeme odbacuju multilateralizam i globalizam (Santos Vieira de Jesus, 2022: 5), što čini ovaj način suradnje kontradiktornim samom sebi. Bolsonaro je možda i najviše od svih populista tražio potporu drugih populista u svijetu, jer oni koji pripadaju liberalnom međunarodnom poretku nastoje izolirati ovakve "slučajeve". Kao jedna figura koja se ponašala kao drugi ministar vanjskih poslova i pružala ravnotežu radikalizmu Bolsonaro i njegovog ideološkog krila je potpredsjednik Mourao koji je bio na čelu vojnog krila. Mourao se držao jednog od prijašnjih načela brazilske vanjske politike, a to je pragmatizam, a tu su imali i podršku tehnokratskog krila koje se isto bojalo ugrožavanja ekonomije i trgovine od strane radikalnih ideje ideološkog krila. Kao dio usklađivanja s nekim od politika Donalda Trumpa, Bolsonaro se odlučio i na udaljavanje od NR Kine ocjenjujući ju kao sporednog trgovinskog partnera (uz snažan antikomunistički stav), što nije bilo u skladu s dotadašnjom politikom Brazila pogotovo kad pogledamo na BRICS inicijativu, no ostala dva krila su se snažno

odlučila tome usprotiviti i nastojali su održati korektne odnose s NR Kinom. Još jedan od prijašnjih narativa koje je napustio su i odnosi Jug-Jug, koje je odlučio zapostaviti tijekom svog mandata. Vojno krilo nije bilo sklono Bolsonarovoj retorici no kako je im je Bolsonaro povratio moć koju nisu imali od pada vojne diktature, tolerirali su njegove ishitrene i kontroverzne poteze i nastojali pragmatično pristupiti svim politikama i promjenama (Santos Vieira de Jesus, 2022: 7). Osim sa SAD-om Bolsonaro je kao i ranije spomenuto, pokušao surađivati i s drugim sličnim režimima tako da je najveću potporu i suradnju stvorio s dotad slabim brazilskim saveznikom, Mađarskom kojoj je na čelu Viktor Orban koji se nalazi pod osudom, prvenstveno EU, za autokratsko i iliberalno vladanje. Mađarska je jedna od rijetkih zemalja koja ga je ugostila u službenom državnom posjetu, dok je najviše službenih posjeta imao u SAD-u. Nakon što je Donald Trump 2020. godine izgubio izbore, Bolsonaro se suočio s još većom izolacijom od strane međunarodne zajednice pa je tako gotovo ignoriran na nekim multilateralnim summitima što govori i o vrsti pritiska koje međunarodna zajednica vrši na unutarnja pitanja Brazila. Ipak, na izolaciju nije utjecala samo Bolsonarova populistička politika, već i neke okolnosti na koje nije mogao utjecati, ali koje su ga koštale reizbora s obzirom na njegovu reakciju. Takva krucijalna okolnost je pandemija koronavirusa koja je započela malo više od godinu dana nakon njegovog stupanja na funkciju predsjednika tako da je na kraju i obilježila njegov mandat. Način na koji se Jair Bolsonaro ophodio prema pandemiji predstavlja možda i jedan od najgorih posljedica širenja lažnih informacija i koja je povećala broj osoba koje su zaražene i preminule od koronavirusa. Koronavirus je od početka odbacio kao neopasnog zbog čega je uskoro i ministar zdravstva koji bio blizak vojnom krilu, podnio ostavku. Odlučio je na virus koji ne poznaje granice, umjesto iz perspektive znanosti, zdravstva i nacionalne sigurnosti, gledati iz vanjskopolitičke perspektive kao sredstvo NR Kine u svom globalističkom projektu što je dodatno zaoštrilo odnose. Dok je brazilski zdravstveni sustav prolazio kroz kolaps, uz otvaranje masovnih grobnica, Bolsonaro je ismijavao mjere predložene od strane WHO-a što je dovelo do još veće izolacije od strane međunarodne zajednice koja je zacementirala njegov vanjskopolitički utjecaj koji je već primio udarac smjenom Donalda Trumpa. (Santos Vieira de Jesus, 2022: 9-12).

6. PROMJENE U VANJSKOPOLITIČKOM UTJECAJU

Jasno je da su i Trump i Bolsonaro stavili vanjsku politiku na važan položaj u svojim mandatima. Štoviše, vanjska politika je uvijek služila za demonstraciju ugleda i moći, a njima je to bilo potrebno s obzirom na kritike s kojima su se susretali. Ono čemu služi ovo poglavlje je prikaz koliko je njihovo korištenje vanjske politike stvorilo promjena u vanjskim politikama SAD-a i Brazila u odnosu na prijašnji period većinom od početka 21. stoljeća pa do njihovih mandata.

6.1 SAD

Prije mandata Donalda Trumpa SAD su bile na čelu liberalnog međunarodnog poretka kojem pripada većina zapadnih demokracija. Bez obzira na tu pripadnost moguće su varijacije u politici vlasti s obzirom iz koje političke opcije dolaze i kojoj struji ili ideologiji pripadaju. Kod Trumpa se primjećuju odlike konzervativizma koji je već bio prisutan u SAD-u pogotovo kod republikanaca. Iako mnogi kritiziraju postojanje Trumpove doktrine kao takve, već je smatraju više kao skupinom nepovezanih politika, Renshon jasno definira njene odrednice: 1. America First kao načelo Trumpove politike 2. američki nacionalizam 3. selektivno sudjelovanje u vanjskoj politici 4. dominacija SAD po svim pitanjima 5. vršenje pritiska pri ispunjenju ciljeva i 6. strateška prilagodljivost. (prema Mintas, 2023: 422). Većina ovih odrednica korištene su i u vanjskoj politici Trumpove administracije. S obzirom da je Trump došao na čelo najutjecajnije vanjskopolitičke i vojne sile u svijetu s ovlastima koje su mu kao predsjedniku dane, nije imao puno poteškoća u ostvarivanju svoje vanjskopolitičke agende. Na kraju krajeva puno je lakše poslati dopis u međunarodnu organizaciju da ju se napušta nego preporučiti američku industriju i ekonomiju. Kad govorimo o teorijama analize vanjske politike, Trumpa tu možemo lako smjestiti u teoriju realizma zbog isticanja okvira države, maksimiziranja interese kroz borbu u međunarodnoj areni i snažnom odbacivanju multilateralnih međunarodnih sporazuma i udruženja. Potonjim se osobito bavio od čega bi istaknuo primjere napuštanja ili iniciranja izlaska iz međunarodnih ugovora i organizacija. Jedan od prvih poteza je bio već navedeni izlazak iz Trans-pacifičkog partnerstva i čiji je izlazak doveo u pitanje

opstanak te inicijative. Zatim je napustio Pariški sporazum o borbi protiv klimatskih promjena čiji je proces izlaska trajao gotovo do kraja njegovog mandata. Iranski nuklearni sporazum Trump je napustio s obećanjem da će isposlovati novi i bolji što nije ispunio, ali je zato izazvao ogorčenje drugih supotpisnika (5 stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a i EU), dok je Iran napredovao na polju razvoja nuklearnog oružja. Trump je napustio i UNESCO navodeći kao razlog anti-izraelsku politiku. Istaknuo bih još i ranije spomenuto napuštanje WHO-a. Radi se o zaista o različitim organizacijama i sporazumima kojih je SAD bio član desetljećima ili su tek nedavno ispregovarani nakon dugih diplomatskih napora, no Trump se mnogima posvetio odmah po početku mandata znajući da proces okončanja članstva može potrajati.

Evidentan je zaokret u odnosu na prijašnju američku vanjsku politiku koja se temeljila na multilateralizmu i suradnji. SAD se nikad nisu u ovolikom broju povlačile iz međunarodnih sporazuma i organizacija što predstavlja presedan ne samo u SAD-u nego općenito u međunarodnim odnosima. Ono što je i svrha ovog rada je uočiti kako su ovi potezi utjecali na vanjskopolitički utjecaj SAD-a. Za početak bih istaknuo da su tijekom Trumpovog mandata i nakon njega, SAD ostale glavna vanjskopolitička sila u svijetu, koju je i Trump uspio demonstrirati. Sam izlazak iz sporazuma i organizacija predstavlja demonstraciju moći i utjecaja. Ono na čemu su izgubile u tom periodu je ugled koji može biti povraćen mnogo lakše od utjecaja i na što je nova administracija odmah prionula. SAD ima moć da svojim izlaskom iz nekih sporazuma i organizacija dovede u pitanje njihov opstanak. Uz to imaju i moć da rekonfiguriraju međunarodne sporazume i organizacije po svojim zamislama što je Trump i ovom slučaju napravio s NAFTA sporazumom kojeg je preinačio u USMCA, a isto je planirao i s Iranskim nuklearnim sporazumom. Bez svoje populističke retorike, Trump je mogao napraviti mnogo više na svojoj planiranoj agendi, dok je s takvom retorikom u startu otežavao pregovore. Ono što je međunarodnu zajednicu najviše šokiralo je odbacivanje znanstvenih činjenica, tako da je učinjena nepovratna šteta napuštanjem Pariškog sporazuma dok je napuštanjem WHO-a i zanemarivanjem ozbiljnosti pandemije koronavirusa učinjena još veća šteta jer SAD su postale prva država u svijetu po broju umrlih od koronavirusa. Koliko je povratna učinjena šteta na vanjskopolitički ugled tek će se vidjeti iz mandata Joea Bidena, no što se tiče vanjskopolitičkog utjecaja teško da netko poput Donalda Trumpa može oslabiti utjecaj SAD-a koji dominira međunarodnom zajednicom već jedno stoljeće. Ono što je zaista moglo ugroziti vanjskopolitički utjecaj SAD-a je Trumpov reizbor koji bi doveo gotovo do desetljeća nepredvidive vanjske politike koju bi mogli iskoristiti druge rastuće sile u svijetu.

Primjerice, izlazak iz Transpacifičkog partnerstva koje još uvijek nije ponovno uspostavljeno, ostavlja pacifičku regiju podložnu kineskom utjecaju, što je bio i jedan od motiva zbog kojeg se Obamina administracija posvetila azijsko-pacifičkoj regiji, no rezultat Trumpovog zanemarivanja još nije vidljiv uz očekivan povratak nove administracije prijašnjem partnerstvu.

6.2 Brazil

U prvom desetljeću 21. stoljeća Brazil je postao sila u usponu i u svojoj vanjskoj politici posvetio se razvoju ugleda i utjecaja. Ponajviše se to događalo za vrijeme mandata Lule da Silve čijoj se ostavštini nije ozbiljno pristupilo, većinom zbog unutarnjih problema. U trenutku dolaska Jaira Bolsonaro na vlast, vanjska politika je već bila uvelike prezidencijalizirana, ali i u stanju mirovanja što ne dolikuje jednoj sili u usponu. Sam dolazak populista poput Jaira Bolsonaro na vlast zadao je udarac vanjskopoličkom ugledu i utjecaju Brazila. Bolsonaro je svakako iskoristio val porasta populizma koji je započeo Donald Trump, već dvije godine nakon stupanja na vlast izgubio je formalnu potporu s pozicije američkog predsjednika te uz odnos prema pandemiji koronavirusa, u potpunosti izgubio na relevantnosti u međunarodnoj zajednici, čime je doveo vanjskopolički ugled i utjecaj Brazila na dugo neviđene niske razine. Da bi to postigao nije se čak morao ni formalno povući iz nekih od međunarodnih sporazuma i organizacija iako je mnoge od njih ignorirao i zanemarivao. Iako je Brazil formalno ostao članom Pariškog sporazuma o borbi protiv klimatskih promjena, Bolsonaro je zanijekao postojanje klimatskih promjena, a nije ni brinuo o deforestaciji Amazone čak i kad su njom buktali divlji požari čije je postojanje nazvao laži. Time je počinio veliku bespovratnu štetu "plućima Zemlje" u trenutku kad klimatske promjene postaju sve vidljivije i čija je prevencija sve prisutnija u međunarodnoj zajednici, ali i teško povratnu štetu počinjenu ugledu Brazila u svijetu. Bolsonaro je najavio i izlazak Brazila iz UN-ovog globalnog dogovora o migracijama zbog potencijalnog utjecaja na suverenitet, a svaki ovakav potez dodatno je uništavao vanjskopolički ugled i utjecaj Brazila. Oslabljena je suradnja te su zanemareni mnogi multilateralni sporazumi i organizacije, pogotovo oni regionalni na području Latinske Amerike. Jedan od rijetkih poticajnih poteza Jaira Bolsonar je potpora potpisivanju trgovinskog sporazuma između EU i MERCOSURA, no EU nije spremna ratificirati sporazum upravo zbog

Bolsonarove politike, čime mu je oduzet i najmanji pozitivan doprinos. Uskoro su se rezultati vanjskopolitičke stagnacije, ali i krize koronavirusa počele odražavati na brazilsku ekonomiju tako da se zbog ukupne situacije značajno smanjila potpora Bolsonaru od strane građana. Kroz cijeli mandat Bolsonara su pratile optužbe, što iz Brazila, što iz inozemstva i to na račun kršenja međunarodnog prava u području kršenja ljudskih prava i zločina protiv čovječanstva, od kojih su neke sezale i do optužbi za genocid. Bolsonaro je postao u isto vrijeme demonizirana i nerelevantna figura u međunarodnoj zajednici.

Osim Bolsonarovom ugledu velika šteta je nanesena i vanjskopolitičkom ugledu i utjecaju Brazila, koja se počela prelijevati i na druge sfere društva. Iako je važno istaknuti da je stagnacija u vanjskoj politici prisutna od završetka mandata Lule da Silve, a pred kraj mandata Dilme Rousseff i Michela Temera već možemo govoriti i o padu utjecaja. Bolsonaro nije mogao utjecati na prethodnu situaciju koja ga je dočekala no nije ni napravio apsolutno ništa po pitanju poboljšanja. Voditi koherentnu i utjecajnu vanjsku politiku zahtjevan je zadatak s obzirom na razne unutarnje utjecaje i višestranački brazilski sustav. Vanjska politika nije imuna na unutarnje utjecaje, pa je tako i ranije spomenuto više krila Bolsonarove vlade koji vrše utjecaj na njega, ali provode i vlastitu volju po pitanju nekih vanjskopolitičkih pitanja.

7. ZAKLJUČAK

Predsjednički mandati Donalda Trumpa i Jaira Bolsonara zasigurno će ostati zapamćeni u povijesti, što brazilskoj i američkoj, ali i svjetskoj. Ono čemu se nadam je da će ostati zapamćeni kao upozorenje na opasnosti populizma i širenja lažnih informacija. Ono što već ide u prilog tome je što su i Trump i Bolsonaro izgubili biračke izbore za nastavak svojih mandata, a u Bolsonarovom slučaju ga to čini i prvim takvim slučajem (od prvog demokratski izabranog predsjednika u Brazilu on je prvi predsjednik koji je izgubio na izborima za drugi uzastopni mandat). Ono što i dalje ostaje kao opasnost su njihovi podupiratelji koji su se u oba slučaja pokazali opasnim po demokratske vrijednosti. Naime, nakon rezultata izbora 2020. godine u SAD-u, Trump je pozvao svoje podupiratelje na okupljanje koje je rezultiralo napadom na zgradu Kapitola u Washingtonu, što čini jedan od dosad neviđenih događaja bez presedana u američkoj povijesti. Trump je postao i prvi predsjednik u povijesti protiv kojeg je dvaput

pokrenut proces opoziva, prvi put zbog utjecaja na ukrajinske vlasti da se umiješaju u američke predsjedničke izbore 2020. godine te drugi put samo tjedan dana pred istek mandata, zbog navedenog incidenta na Kapitolu, no ni zbog jednog opoziva nije osuđen u Senatu čiju su većinu tada držali članovi Republikanske stranke. Kao i Trump, Bolsonaro je glasno dao do znanja da sumnja u ispravnost izbora na kojima je izgubio pa se tako gotovo točno dvije godine kasnije događa napad na zgradu brazilskog Kongresa od strane Bolsonarovih podupiratelja čime njihovi mandati ostavljaju jednak pečat.

Osim napada na brazilsku i američku demokraciju, Bolsonarov i Trumpov mandat ostaviti će i ožiljke na vanjskoj politici SAD-a i Brazila. Oba predsjednika snažno su se odupirala multilateralizmu čija su načela prethodno bila ukorijenjena u vanjske politike SAD-a i Brazila, u Brazilu u svrhu jačanja vanjskopolitičkog utjecaja, dok je SAD često smatran kako koristi multilateralne platforme za lakše provođenje svog unilateralizma. Odupiranje multilateralizmu nužno je dovelo do smanjenja vanjskopolitičkog utjecaja u oba slučaja. Ono što je dovelo do konačne diskreditacije Trumpa i Bolsonara u međunarodnoj zajednici je djelovanje po pitanju pandemije koronavirusa koji ne poznaje ni granice ni nacije, a za čije je ublažavanje bila nužna koordinirana akcija međunarodne zajednice. Pandemija se tako možda dogodila i u najgorem trenutku po američko i brazilsko stanovništvo koje je završilo u samom svjetskom vrhu po broju zaraženih i umrlih od koronavirusa. Pandemija je svakako obilježila, a možda i presudila mandatima Trumpa i Bolsonara, no još jedno područje kojim su naštetili ne samo svom stanovništvu nego i cjelokupnom čovječanstvu je pitanje klimatskih promjena i zaštite okoliša. Smatram da bi bilo korisno napraviti interdisciplinarno istraživanje koja bi se bavilo utjecajem Trumpa i Bolsonara na rezultate pandemije koronavirusa, ali i također interdisciplinarno istraživanje njihovog štetnog utjecaja na klimatske promjene i zaštitu okoliša kako bi se njihova šteta mogla predočiti u preciznijim brojkama. Ovime bih ustanovio da njihovo odbijanje načela multilateralizma osim štete po vanjsku politiku i utjecaj, direktno ima utjecaj i na mnoge ljudske živote.

Trump je riskirao mnogo više od Bolsonara i službeno napustio mnoge organizacije i sporazume, ali na čelu države kao što je SAD to si je mogao i priuštiti. Bolsonaro je napravio mnogo manje radikalnih poteza od Trumpa, ali je time uspio zacementirati brazilski vanjskopolitički utjecaj i ugled u svijetu. Nakon Trumpa na vlast je došao predstavnik

Demokrata i bivši potpredsjednik Baracka Obame, Joe Biden, koji je nastojao popraviti štetu po mnogim pitanjima, od kontrole pandemije do povratka u međunarodne organizacije i sporazume. Da je Trumpov mandat dočeka svoj nastavak, upitno je kolika bi šteta bila načinjena vanjskopolitičkom utjecaju i ugledu SAD-a kao sile broje jedan u svijetu, pogotovo po pitanju odnosa prema rusko-ukrajinskom ratu što otvara brojna pitanja i nagađanja. Jednim mandatom Trump nije uspio ozbiljnije narušiti status SAD-a u međunarodnoj zajednici, no i dalje njegovo djelovanje nije zaustavljeno i postoji mogućnost kandidiranja za predsjedničke izbore 2024. godine. Bolsonaro je došao na vlast u eri već uveliko prezidencijalizirane vanjske politike u Brazilu no ona i dalje ovisi o granama moći u svakoj od vlasti. Na vanjsku politiku je za vrijeme Bolsonara utjecaj imalo više aktera tako da je postojao štit od radikalnih poteza, no da je Bolsonaro imao veću autonomiju i manje koalicijskih partnera, pitanje je bi li ugled i utjecaj Brazila došao do točke s koje nema povratka. Brazilski birači su se odlučili vratiti u "sigurnu luku" i na izborima su podršku dali Luli da Silvi koji je i stvorio jaku prezidencijaliziranu brazilsku vanjsku politiku i koji je najviše pridonio povećanju vanjskopolitičkog utjecaja i ugleda Brazila u svijetu u 21. stoljeću, zanemariivši njegove optužbe za korupciju i boravak u zatvoru. Osim što time birači pokazuju očekivanja da će Lula da Silva ponovno izvaditi brazilsku ekonomiju iz krize, zasigurno su u obzir uzeli i mogućnost povratka zlatnih dana brazilske diplomacije. Da bi nakon dužeg perioda stagnacije i pada u vanjskopolitičkom utjecaju i ugledu, Brazil povratio jaku, stabilnu i koherentnu vanjsku politiku, smatram da je nužno više uključiti i stručni Itamaraty, koji bi jednog dana mogao ustaliti takvu politiku i nakon Lule da Silve, te vratiti Brazil na put prema stožernoj državi Latinske Amerike i prema statusu svjetske sile, za što već posjeduje sve predispozicije. Ono čemu se nadam de je ovaj rad doprinio i osvijestio, je koje opasnosti krije populizam koji ne vodi suradnji, već razdire međunarodnu zajednicu i njena načela.

8. LITERATURA

Belém Lopes, Dawisson (2020) De-westernization, democratization, disconnection: the emergence of Brazil's post-diplomatic foreign policy, *Global Affairs*, 6 (2), 167-184.

Berger, Samuel R. (2000) A Foreign Policy for the Global Age. *Foreign Affairs*, 79 (6), 22–39.

Burges, Sean W. i Chagas Bastos, Fabrício H. (2017) The importance of presidential leadership for Brazilian foreign policy. *Policy Studies*, 38 (3), 277–290.

Cason, Jeffrey W. i Power, Timothy J. (2009) Presidentialization, Pluralization, and the Rollback of Itamaraty: Explaining Change in Brazilian Foreign Policy Making in the Cardoso-Lula Era. *International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique*, 30 (2), 117–140.

Čehulić Vukadinović, Lidija i Polović, Jadranka (2012) Dosezi Obamine vanjskopolitičke strategije. *Međunarodne studije*, 12 (1), 9-25

De Sá Guimarães, Feliciano i De Oliveira E Silva, Irma Dutra (2021) Far-right populism and foreign policy identity: Jair Bolsonaro's ultra-conservatism and the new politics of alignment. *International Affairs* 35 (5), 741-761.

Dunne, Michael (2000) US Foreign Relations in the Twentieth Century: From World Power to Global Hegemony. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 76 (1), 25-40.

Fehl, Caroline i Thimm, Johannes (2019) Dispensing With the Indispensable Nation?: Multilateralism minus One in the Trump Era. *Global Governance*, 25(1), 23–46.

Gomes Saraiva, Miriam (2011) Brazilian Foreign Policy: Casual Beliefs in Formulation and Pragmatism in Practice U: Gardini, Gian Luca i Lambert, Peter (ur) *Latin American Foreign Policies* (str. 53-66) London: Palgrave Macmillan.

Guilhon Albuquerque, Jose Augusto (2003) Brazil: From Dependency to Globalization U: Mora, Frank O. i Hey, Jeanne A.K. (ur) *Latin American and Caribbean Foreign Policy* (str. 267-287) Lanham: Rowman & Littlefield publishers.

Kos-Stanišić, Lidija (2000). Vojne komponente američke vanjske politike. *Polemos*, 3 (5), 111-140.

Kos-Stanišić, Lidija (2010) *Latinska Amerika i suvremeni svijet*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Mintas, Ivan (2023) *Konzervativizam u oblikovanju vanjske politike Donalda J. Trampa (2017.-2021.): analiza iz perspektive neoklasičnog realizma* (Disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti

Olsen, Gorm Rye (2021) Donald Trump and “America first”: the road ahead is open. *International Politics* 58, 71–89.

Popović, Petar (2018) Trumpova doktrina i realistička tradicija. *Političke perspektive*, 8 (3), 41-67.

Prakash, Saikrishna i Ramsey, Michael D. (2001) The Executive Power Over Foreign Affairs (September 1, 2001). *Yale Law Journal*, 111 (231), 236-356.

Reis da Silva, Andre Luiz i Pérez, Jose O. (2019) Lula, Dilma, and Temer: The Rise and Fall of Brazilian Foreign Policy. *Latin American Perspectives*, 46 (4), 169–185.

Rutledge, Paul E. (2020). Trump, COVID-19, and the War on Expertise. *The American Review of Public Administration*, 50 (6-7), 505-511.

Santos Vieira de Jesus, Diego (2022) The Strategy of Chaos: Brazilian Foreign Policy under Jair Bolsonaro (2019-2022). *International Journal of Social Science Studies*. 10 (6), 1-14.

Schneiker, Andrea (2018) *Telling the Story of the Superhero and the Anti-Politician as President: Donald Trump's Branding on Twitter*. Political Studies Review 1–14, Social Sciences, University of Siegen, Siegen, Germany

Schuetz, Leonard August (2021) Why NATO survived Trump: the neglected role of Secretary-General Stoltenberg, *International Affairs* 97 (6), 1863-1881.

Šalaj, Berto (2012) Što je populizam? *Političke analize*, 3 (11), 55-61.

Šoljan, Nina (2011). Vanjska politika: pristupi, razine, analize, dimenzije. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 8 (1), 7-20.

Vukadinović, Radovan (2008) *Vanjska politika SAD-a u doba hladnog rata*, Zagreb: Politička kultura.

Welfens, Paul (2020) Trump's Trade Policy, BREXIT, Corona Dynamics, EU Crisis and Declining Multilateralism. *International Economic Policy* 17, 563–634.

Wojczewski, Thorsten (2020) Trump, Populism, and American Foreign Policy, *Foreign Policy Analysis*, 16 (3), 292–311

Internetski izvori

Chenoweth, Erica i Pressman Jeremy (2018) One year after the Women's March on Washington, people are still protesting en masse. A lot. We've counted. The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/01/21/one-year-after-the-womens-march-on-washington-people-are-still-protesting-en-masse-a-lot-weve-counted/> pristupljeno 31.5.2023.

Martina, Michael (2021) Biden administration calls China sanctions on Trump officials 'unproductive and cynical' Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-sanctions-idUSKBN29Q09B> pristupljeno 31.5.2023.

The Economist (2021) What did Lava Jato, Brazil's anti-corruption investigation, achieve? <https://www.economist.com/the-economist-explains/2021/03/09/what-did-lava-jato-brazils-anti-corruption-investigation-achieve> pristupljeno 31.5.2023

SAŽETAK

Donald Trump i Jair Bolsonaro obilježili su val populizma koji je u svojoj snazi bio u drugoj polovici 2010ih godina. Ovaj rad prolazi kroz mandate ova dva predsjednika u dvije države s predsjedničkim sustavom vlasti i različitim vanjskopolitičkim statusom. SAD su već jedno stoljeće sila broj jedan u svijetu dok je Brazil sila u nastajanju, za što je u obje države potrebna precizna, koherentna i dosljedna vanjska politika. Analizom prijašnje te vanjske politike Trumpa i Bolsonara, rad nastoji otkriti da li se u i u kolikoj mjeri izmijenio vanjskopolitički ugled i utjecaj Brazila i SAD-a pod predsjednicima koji snažno odbijaju načela liberalizma i multilateralizma u međunarodnim odnosima. Populizam se pokazuje kobnim za silu u nastajanju no čini se da su birači u obje države naučili lekciju.

Ključne riječi: *Jair Bolsonaro, Donald Trump, vanjska politika, populizam*

ABSTRACT

Donald Trump and Jair Bolsonaro marked the wave of populism that was at its peak in second half of 2010s. This paper goes through terms in office of these two presidents in two countries with presidential system and different foreign political status. USA have been the number one power in the world for a century, while Brazil is an emerging power, which requires precise, coherent and consistent foreign policy in both countries. By analyzing former foreign policy and those of Trump and Bolsonaro, this paper tries to discover whether and to what extent the foreign policy reputation and influence of Brazil and USA have changed under presidents who strongly reject the principles of liberalism and multilateralism in international relations. Populism is proved fatal for the emerging power, while voters in both states seem to have learned their lesson.

Key words: *Jair Bolsonaro, Donald Trump, foreign policy, populism*